

ontdekt na zes avonturen: 'Pas als hij verliefd is geweest, een dierbare vriend heeft verloren, bijna doodgevroren is, een vreemdeling heeft geholpen, bang is geweest én heldhaftig, komt hij erachter wie hij wil en kan zijn.' De kikker verhalen als hoofdstukken in een ontwikkelingsroman? Dat suggereert wel erg sterk dat pas met *Kikker is kikker* de schrijver tot volle wasdom is gekomen, en dat eerdere kikker verhalen slechts bescheiden aanloopjes tot dit meesterwerk zijn. Dan vind ik het plaatsen van deze verhalen in de joods-christelijke traditie van de zeven werken van barmhartigheid door de Fraters van Tilburg (naar analogie van het gelijknamige schilderij van de Meester van Alkmaar) minstens zo interessant als deze door merchandising uitgegroeide ego-kikkerdrift. Kortom, over het werk van Velthuis valt meer te zeggen wat steek houdt.

Piet Mooren

M. Polak, G. van Herwijnen, ed., *Wim Polak. Amsterdammer en sociaal-democraat* (Amsterdam: Meulenhoff, 2003, 319 blz., ISBN 90 290 7241 5).

In deze bundel, een uitgave van de 'Wim Polak Stichting', wordt verslag gedaan van het leven van Wim Polak (1924-1999) in de vorm van een thematische behandeling, die de belangrijkste episodes van diens leven bestrijkt. Dit met uitzondering overigens van Polaks staatssecretariaat op binnenlandse zaken (1973-1977), wegens gebrek aan voldoende (archivalische) informatie. Het hart van de bundel wordt uitgemaakt door beschouwingen van de hand van Polak zélf, aangevuld met artikelen van intimi en bekenden die de omgeving schetsen, waarbinnen Polak als gezagsdrager maar ook als 'gewoon' mens functioneerde. De thematische verhandeling wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van Polaks leven van de hand van diens zoon Menno Polak. Hij typeert het milieu waaruit zijn vader voortkomt als 'solide buitenkerkelijk', al is de joodse achtergrond onmiskenbaar, zoals onder meer naar voren komt uit Polaks 'bar mitswa' in 1937. Het gezin waarin Polak opgroeit wordt omschreven als 'goed-burgerlijk', zij het dat beide ouders *Het Volk*, orgaan van de SDAP, lezen en naar alle waarschijnlijkheid op deze partij hebben gestemd.

Wim Polak zelf beschrijft op humoristische en ontroerende wijze zijn jeugd jaren in Amsterdam, met trefzekere typering van ouders en grootouders én van de buurten waar hij als kind opgroeide. Als tegenhanger van déze jeugd, geeft Salvador Bloemgarten een fraaie schets van zijn eigen jeugd jaren in de Meerhuizenstraat in de Rivierenbuurt. Kostelijke anekdotes passeren de revue, maar het artikel doet tevens op doordringende wijze verslag van de tragiek van de Tweede Wereldoorlog die de joodse bewoners van de straat op wrede wijze treft. Ook Wim Polaks familie wordt zwaar door de nazistische bezetting getroffen. Zelf overleeft hij dankzij de onderduik in het Twentse Rossum, dichtbij Oldenzaal. Polaks nichtje Leny doet, geïnterviewd door Lilian Schuit, verslag van deze onderduikperiode die, ondanks het dodelijke gevaar, toch ook een positief gevolg heeft doordat Wim Polak er zijn latere vrouw, Jo van 't Kruijs, ontmoet, die uit een actief sociaal-democratisch milieu komt. In juni 1945 worden beiden lid van de SDAP en bij oprichting in februari 1946 sluiten ze zich aan bij de PvdA.

Wanneer Polak begin april 1945 wordt bevrijd uit de onderduik, snelt hij naar Enschede, waar hij eerst een baantje vindt bij *De Waarheid* als startpunt van een langdurige journalistieke loopbaan bij *Het Vrije Volk*, orgaan van de PvdA. Hans Daudt, die er zelf ook als journalist heeft gewerkt, doet verslag van Polaks tamelijk eigengereide journalistieke bestaan, dat heeft geduurd tot 1965. Polak werkt er als economisch redacteur, iets wat mede het schrijven van economisch-politieke commentaren inhoudt. Hijzelf geeft een korte levensbeschrijving van de

verlegen, gedistantieerde maar ook humoristische hoofdredacteur Klaas Voskuil die, hoewel in geschrifte volstrekt loyaal aan Drees en diens beleid rond de 'politie acties' in Nederlands-Indië, voorstander was van de snelle onafhankelijkheid van de kolonie.

Een centrale plaats reserveert de bundel, terecht, voor de periode van Polaks wethouderschap (1965-1973) en diens functioneren als burgemeester (1977-1983), beide te Amsterdam. Naast verhelderende bijdragen van Pieter Nieuwenhuijsen over het 'naoorlogs wethouderssocialisme', Herman de Liagre Böhl over problemen rond ruimtelijke ordening en werkgelegenheid en van Guus Meershoek met betrekking tot Polaks optreden als hoofd van politie, zijn het toch vooral bijdragen van de hand van Polak zelf die getuigenis afleggen van het problematische karakter voor een overtuigd sociaal-democraat van dit soort bestuurlijke functies. Zeer in het bijzonder betreft dit de hoofdbreken rond de ontruiming van krakerspanden en de inhuldiging van Beatrix als koningin op 30 april 1980. Polak verschaft de lezer een intrigerende kijk achter de schermen, inclusief de vele ongewisheden en de bijna fysieke angst die het dreigen met en toepassen van geweld met zich meebrengen. Het is een buitengewoon openhartig verslag, dat evenwel de vraag oproept wat nu het specifiek 'socialistische' behelst van het weergegeven optreden. In Polaks bijdrage over deze kwestie wordt het beslissende punt van de integratie der sociaal-democratie binnen de bestaande orde nergens (princiepelijk) geproblematiseerd. Er wordt gerept van het streven naar 'andere verhoudingen' (225), of zelfs 'een andere maatschappelijke orde' (228), maar gezweven over hoe het burgemeesterschap een en ander naderbij zou kunnen brengen. Na zijn afscheid als burgemeester wordt Polak van 1983 tot 1994 bestuursrechter bij de Raad van State. Hij vertelt zelf op verhelderende wijze over kenmerken en feitelijke werkwijze van dit adviescollege, terwijl Willem Konijnenbelt Polaks visie op de Raad aan een nadere analyse onderwerpt. Erik Fischer tenslotte doet verslag van Polaks functioneren als bestuurslid van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, dat duurt van 1983 tot 1999, en geeft daarbij een beknopt historisch overzicht van het vermaarde instituut.

Als inzicht in het persoonlijke en bestuurlijke leven van Wim Polak is de bundel ongetwijfeld geslaagd en hij verkrijgt daarnaast ook een ruimer historisch belang door de intrigerende kijk achter de schermen én het duiden van de maatschappelijke en bestuurlijke omgeving van de beschreven hoofdpersoon.

Henny Buiting

N. van Dooren, R. van Leeuwen, ed., *Alle Hosper, landschapsarchitect 1943-1997* (Rotterdam: Uitgeverij 010, 2003, 208 blz., €39,50, ISBN 90 6450 446 6).

*Alle Hosper* is niet alleen het levensverhaal van een landschapsarchitect die op amper 54-jarige leeftijd overleed, ook geeft het een aardig inzicht in de ruimtelijke ordening van ons land vanaf de jaren zestig en de rol die Hosper en zijn collega's daarbij hebben gespeeld. Tevens laat het boek zien hoe zich een nieuwe landschapsarchitectuur heeft ontwikkeld in een interdisciplinaire en creatieve werkomgeving.

Hosper's carrière lijkt op die van een topvoetballer, die van club naar club verhuist en steeds beter wordt. Er zijn echter twee verschillen: Hosper ging veel langer door en bovendien bleef hij creatief tot zijn dood. Toen Hosper in 1961 met zijn studie in Wageningen begon, was de landschapsarchitectuur amper dertien jaar oud en hield zich bezig met de inrichting van het ontgonnen land. Hosper volgde colleges bij J. T. P. Bijhouwer, die hem het bodemkundige belang van het landschap deed inzien. Daarnaast werd zijn liefde gewekt voor ruilverkavelin-